

תכנית הכשרת המפקד במכללה לפו"ם הערכה מחדש

תא"ל עוזי לב-צור*

שדה הקרב המודרני

שדה הקרב המודרני והפיתוח הטכנולוגי של מערכות הנשק, אפשרו לעוצבה האופרטיביות להשפיע באורח קונקרטי – על-ידי אש ותמרון – על עומק שדה הקרב שעד כה היווה מרחב התעניינות בלבד.

בעבר פעלו כוחות היבשה בדרממדיות של שדה הקרב: עומק ורוחב.** כיום נודעת למימד האווירי חשיבות רבה, העוצבה משתפת פעולה עם גורמי האוויר ואף יחידה קטנה משתפת פעולה עם מסוקים. לעובדה זו, המייצגת את השילוב ההולך וגובר של מערכות נשק ואופני תמרון חדשים, נודעת השפעה על עבודת המטה. קצין המטה נדרש לעבודות תיאום עם גורמים רבים מבעבר, ועליו להפעיל מערך של אמצעי עזר ושליטה, שיעבדו נתונים רבים יותר ומהר יותר. המידע מתקבל בזמן אמיתי ותהליך קבלת ההחלטות יהיה מואץ. את כל אלה יש להביא בחשבון בעת עיצוב תכני ההדרכה בביה"ס לפיקוד ולמטה ובשעת קביעת הנושאים שיילמדו בו. על ביה"ס להנחיל לחניך את הרכיבים המקצועיים הדרושים למפקד ברצף התהליך הפיקודי:

- הערכת מצב – היכולת לקבל החלטה נכונה ולנסחה בבהירות.
- ידיעה מעמיקה של תורות לחימה בצורות הקרב השונות.
- הכרת המערכת המוציאה לפועל את הוראת הפיקוד כלומר: עבודת המטה האינטגרטיביות והכרת מערכות עזר לפיקוד ולשליטה כחלק מהכשרה טכנולוגית נרחבת.

** על המימד הנוסף בשדה הקרב היבשתי ראה במאמרו של פון זנגר אונד אטרלין בגיליון זה – המערכת.

המכללה הבין-זרועית לפיקוד ולמטה פתחה את שעריה ב-1954. מטרתה – כפי שנוסחו ופורסמו כשנה מאוחר יותר – היו: "להכשיר קציני מטה שיוכלו למלא כל תפקיד במטה המתאם בדרגות הגבוהות. על בית הספר – – להניח את היסודות לעתיד, להתפתחות נוספת, אשר תכשיר את החניכים לשאת באחריות בדרגים גבוהים יותר."

במטרת המכללה, כפי שהוגדרה על-ידי מקימה, ניכרת השפעת המכללה למטה הבריטית.

בחלוף השנים נשתנתה הגדרת המטרה ובעיקרה היא כיום "להקנות לחניכים יסודות בפיקוד ולהכשירם לתפקידי מטה וניהול ברמת האוגדה". כלומר לא עוד מכללה למטה, אלא מכללה לפיקוד ולמטה.

לא רק הגדרת המטרה השתנתה אלא גם מהות בית הספר עברה כברת דרך נכבדה. עם זאת יש לזכור כי שדה הקרב בכלל – ובהתאמה לו גם צה"ל – עברו שינויים ותהפוכות, ואלה מחייבים בדיק בית במסלול ההכשרה של הקצין ובעיקר במכללה לפיקוד ולמטה.

מטרת הדברים הבאים היא לבחון – לאור אתגרי שדה הקרב המודרני – מהם השינויים הנדרשים בפר"ם בתכנים ובשיטות ההדרכה כאחת. במסגרת זו ראוי לבדוק גם אילו נושאים ואילו שיטות הדרכה הוכיחו עצמם כמועילים וכמתאימים ויש להתמיד בהם, ומהם החידושים שיש לאמץ.

* מפקד המכללה הבין-זרועית לפיקוד ולמטה.

(1) אל"מ א' רבינוביץ' [אלוף אהרן יריב – המערכת], דברי פתיחה למחזור ב' בביה"ס לפיקוד ולמטה, מערכות, צ"ו נובמבר 1955, עמ' 95.

- הכרת סוגי הלוחמה (לוחמה אלקטרונית, אב"ך וכד').
- הכרת צורות הפעלה טקטיות בשטח (כגון שטח הררי, שטח מדברי, שטח בנוי).
- הנחלת כישורי ניהול נדרשים למפקד.

על המפקד וקצין האג"ם ללמוד את תורת החילות, ולשלוט בכל רזי ציוות הכוחות והארגון שלהם לקרב, כולל הכרת אמצעי לחימה חדשים, העקרונות שעליהם הם בנויים וכן הקשר בין היישום הטקטי לבין מערכות הנשק.

שדה הקרב המודרני והשלכותיו על מאפייני תפקודם של המפקד וקצין המטה, מציבים בפני המכללה את האתגר למצוא מענה הדרכתי תואם לרמת הדרישות של שדה הקרב. על מענה זה להתאפיין הן בהרחבת הבסיס התורתי, והן בתרגול עבודת מטה באופן סימולטיווי לצפוי בשדה הקרב המודרני.

בצד בחינת התכנים והשיטות הנגזרים מהתפתחות שדה הקרב, אל לנו לשכוח כי יתרונו הגדול הוא בעובדה שנילחם הן בהגנה והן בהתקפה בקווים פנימיים. יתרון זה מקנה לנו את היכולת להכיר מראש את השטח, את האויב ואת דרכי פעולתו, ולצמצם את החלקים הבלתי צפויים. חשוב אם כן לאמן את החניכים ולהכשירם על בסיס גזרות הלחימה וצורות הקרב הצפויות בה בהתאם לתכנונים אופרטיביים של צה"ל.

שיטות הדרכה מתקדמות

אחת ההשלכות של הכנסת נושאים חדשים לפר"ם, תהיה שינוי בשיטת ההכשרה, ויישום שיטות הדרכה חדישות. בחינת הקיים מלמדת כי מגוון שיטות הלימוד שפותחו אינן מכוונות ואינן מתאימות לסוג ההכשרה הנדרש כיום. לא פותחו שיטות לימוד חדשות להוראת עבודת מערכות 315-316

המטה, כפי שתדרש בשדה הקרב העתידי, ולא גובשה דרך לפתח את יכולת החשיבה.

פוחתו שיטות לימוד כגון הדרכה באמצעות מחשב, או למידה יחידנית. אך אלה ניתנות ליישום, ואף מיושמות, רק בחלקים מזעריים של תכנית הלימודים בפר"ם. גם שיטות הלימוד שפותחו בתחום פיתוח כישורי הניהול של המפקד הוכנסו לתכנית הלימודים. חשוב אפוא להתמקד בפיתוח שיטות לימוד להוראת עבודת מטה, ולמצוא דרכים להתמודד עם חומר לימוד המחייב שקילה רב-ממדית. שיטות אלה, משתפתחנה, תיבחן אפשרות לשלבן בפר"ם.

ראוי להעיר כי בשיטת ההדרכה הקיימת רצוי היה לנסות למצוא – לפחות בחלק מן הנושאים – תחליפים לשיטת ההוראה הפרונטלית הנקוטה כיום ברוב נושאי הלימוד. שיטה זו אמנם נוחה בהיבטה הארגוני אולם יעילותה מוטלת בספק.

שיטות הוראה נוספות שיש לבחון הן הלימוד האישי וקבוצת הדין: הלימוד האישי, שבו החניך לומד בעצמו, אף הוא אינו פטור ממגבלות. אמנם שיטה זו מאפשרת לחניך להתקדם בחומר הלימוד על פי הקצב האישי שלו, אך דומה כי יש להעדיף על פניה את קבוצת הדין התורמת יותר ממנה להפריית המחשבה. עם זאת אילוצים שונים כגון: מגוון רחב של תחומי לימוד, משך קצר של זמן ועוד, מחייבים להמשיך בשיטת ההרצאות הפרונטליות לפחות בחלק מן הנושאים.

שומה עלינו למצוא את מידת האיזון האופטימלי בין שיטות הלימוד האישי, הדיונים הצוותיים וההרצאות הפרונטליות, ולהביא בשילוב זה לניצול יתרונויהן היחסיים של כל השיטות גם יחד.

הכשרה מקצועית אזרחית מול הכשרה צבאית

שאלה נוספת שראוי להעמיד לדין היא מהי מידת הדמיון (או השוני) בין הכשרה למקצוע הצבאי של מפקד וקצין האג"ם לבין הכשרה למקצועות אזרחיים בעלי רמה דומה של מורכבות ואחריות כגון, רופא, עורך דין, פסיכולוג וכד'. ההכשרה בחלק ממקצועות אלה מבוססת על שני שלבים: הראשון, לימוד תאורטי נרחב של בסיס המקצוע והשני, תקופת התמחות (סטאז') והסמכה באמצעות בחינה. רק מעבר כל השלבים הללו מקנה, בסופו של דבר, רישיון לעסוק במקצוע. נראה שגם במסגרת ההכשרה לתפקיד הצבאי ראוי היה לאמץ מסגרת דומה. אולם להכשרה הצבאית מבנה שונה.

קצין המסיים את הכשרתו בבית הספר לקצינים ומוסמך לקצונה מוצב למלא תפקיד,

ולאחר פרק זמן, שבו מילא מספר תפקידים, שב ללימודים לקורס מ"פים או קורס מקצועי מתקדם. לאחר שורת תפקידים נוספים הוא מגיע אל המכללה לפר"ם ובסיומה – כמו גם בסיום הקורסים הקודמים – אינו נדרש לתקופת התמחות מבוקרת ולא לעמידה בבחינת הסמכה מעשית.

רצוי היה אפוא לשלב תקופת סטאז' (קרי: תרגול מונחה) בתוך תקופת ההכשרה ולשלב באופן נכון את שני האלמנטים – הלימוד העיוני וההתנסות המעשית – בתוכנית כוללת. אולם משך הזמן המוקצב ללימודים במסגרת פר"ם – שנה אחת – הקצר במכפלות ממשכי לימוד במוסדות האזרחיים להשכלה גבוהה, אינו מאפשר להרחיב את הבסיס התיאורטי בתחומי תוכן רבים, ואנו נדרשים להסתפק במינימום ההכרחי.

צרכי הצבא מול רצון הפרט

אחת הבעיות שיש להתמודד עימן כאשר מתווים את תכנית הלימודים בפר"ם היא: כיצד ניתן למצוא את שביל הזהב בין צרכיו של הצבא למצות את תקופת הלימודים בפר"ם כדי להקנות לחניך לימודי צבא הכרחיים ונדרשים, לבין רצונם של החניכים – בדרגות הביניים ובגיל שבין 25-30 – לרכוש השכלה גבוהה המזכה בסופו של דבר בתואר אקדמי.

רמת ההשכלה הפורמלית של החניכים בפר"ם נמצאת במגמת עלייה מתמדת, ומאפשרת להם להתקבל ללימודים במוסדות האקדמיים השונים. לימודים כאלה עדיפים בעיני רבים מהם על פני לימודי הצבא בשל התועלת – כך הם סבורים – שיביאו להם בחיים האזרחיים. צה"ל מצידו אינו מאפשר לכל החניכים הללו לצאת ללימודים אזרחיים, בנוסף ללימודים הצבאיים. סתירה זו בין רצון הקצין לבין המציאות ניתנת לפתרון ע"י שילוב בין הלימודים האקדמיים ללימודים הצבאיים.

שילוב זה יכול להיעשות בדרכים שונות, ואחת מהן היא העמקת הלימודים הצבאיים בצד הלימודים האקדמיים ושילובם אלה באלה.

דרך זו של שילוב שני הדברים, מביאה לחניך פר"ם תועלת כפולה: לימודים צבאיים ברמה גבוהה יותר (המוכרים אקדמית) לצד התקדמות לקראת רכישת תואר אקדמי. מכל מקום חשוב לזכור כי המכללה לפיקוד ולמטה הייתה במשך שנים רבות נתיב שהוביל קצינים רבים אל הלימודים המקנים תואר אקדמי, וכדאי לשמור עליה ככזאת.

סיכום

השינויים המתבקשים בתפעול עוצבות ברמה המערכתית והטקטית, תובעים מאיתנו להרחיב

ולהעמיק את בסיס הידע התיאורטי של הקצין, יחד עם תרגולו במאפייני עבודת המטה, כפי שידרשו בשדה הקרב המודרני. כל זאת ביחס נכון ולא על חשבון העשרת ידיעותיו הרלוונטיות לגזרות הלחימה הוודאיות שבהן תתחולל המלחמה הבאה. אתגרי שדה הקרב המודרני אמנם מנחים אותנו לעבר העמקת התכנים הצבאיים, אך עם זאת עלינו לזכור את רצון הקצינים לזכות בתואר אקדמי, ולכן יש לשמור על דרך שבה הלימודים במכללה יקדמו את החניך והבוגר להגשמת שאיפתם זו.

הדברים שהובאו כאן מובילים למסקנה, כי יש צורך להאריך את משך הלימודים במכללה לפר"ם, אך הנחת המוצא הייתה שלא יהיה ניתן לבצע זאת הלכה למעשה וכי משך הלימודים בפר"ם יישאר 12 חודשים. עם זאת מובן מאליו שיש להאבק באותם קולות הקוראים לקיצור משך הלימודים בפר"ם.

ראוי אפוא לפעול נמרצות להעמקה, להרחבה ולשיפור של הלימודים הצבאיים לא רק כדי שיוזכו בהכרה אקדמית, אלא גם ובעיקר לתועלת צה"ל וקציניו. לצד כל אלה יש לשקול בכובד ראש להתנות את קידום של קצינים לתפקידי מג"ד וקציני מטה באוגדה בסיום בהצלחה של הלימודים בפר"ם*.

קביעה כזאת כמו גם כל השינויים והשיפורים שהוזכרו כאן, לא זו בלבד שתוסיף כבוד ויוקרה לפר"ם, אלא אף תהווה תרומה חשובה להעלאת רמתו של הפיקוד הבכיר בצה"ל.

* במטכ"ל הנוכחי רוב האלופים בוגרי פר"ם ורצוי לשמר מגמה חיובית זו.

